St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Faculty of Economics

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА „ПРЕДПАЗЛИВОСТ“ ПРИ ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЧЕТОВОДНАТА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF PRUDENCE IN PRESENTING THE ACCOUNTING INFORMATION ON ENTERPRISES

Стефка Иванова
Stefka Ivanova

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo

Abstract: The accounting system is a fundamental system in enterprises. It must be structured in such a way as to provide reliable information about the financial and property status, cash flows and the results of the overall activity of the enterprises. Individual consumers have different information needs and use specific aspects of accounting information. Based on this, they make relevant operational, strategic, and management decisions. When presenting accounting information, compliance with a number of principles is required, one of which is the principle of prudence.
The aim of this paper is to reveal the role of the principle of prudence in accounting practice. Application of the principle protects companies from cash flow crises and ensures a realistic view of financial health.
Keywords: principle of prudence; requirements; accounting information; enterprises.
JEL: M40; M41

ВЪВЕДЕНИЕ

Организацията на счетоводството в отделните предприятия е поставена пред все по-високи изисквания, които са продиктувани от динамично променяща се бизнес среда. При реализирането на своята дейност предприятията осъществяват контакти с различни бизнес партньори, които се нуждаят от своевременна информация, характеризираща стабилитета и конкурентоспособността на отчетната единица. На тези изисквания е възможно да се отговори чрез изграждането на счетоводна система, която да осигурява надеждна информация за състоянието и за промените във финансовото и имуществено състояние на предприятието, за паричните потоци, за резултатите от цялостната дейност през отчетния период. При представянето на счетоводната информация се изисква спазването на редица принципи, като един от тях е принципът на предпазливостта.

Целта на настоящото изследване се свежда до разкриване на ролята на принципа „предпазливост“ при счетоводното отразяване на дейността на предприятията.

За реализирането на поставената цел следва да бъдат изпълнени задачите:

– дефиниране на основните характеристики на принципа „предпазливост“;

– изясняване на значението на принципа за осигуряването на надеждност и сигурност на информацията, представена във финансовите отчети на предприятията;

– очертаване на по-важните предимства и недостатъци от прилагането на принципа „предпазливост“.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Счетоводната система е основна система във всяко едно предприятие. Всички останали системи се обвързват с нея, при което се получава интегрираната информационна система на предприятието. Счетоводната система създава информация текущо (в хода на дейността), периодично тази информация се систематизира и обобщава и придобива своя резултатен характер. Създадената резултатна счетоводна информация се събира и филтрира съобразно информационните потребности на потребителите ѝ. Тя се обобщава и синтезира в информационни масиви, изградени по икономическа еднородност и управленско предназначение. Тези масиви приемат цифрово изражение и системно изложение в съответни носители на информацията. Отделните потребители имат различни информационни потребности и използват конкретни аспекти на счетоводната информация. Въз основа на нея те вземат съответните оперативни и стратегически решения.

Организирането на счетоводната система зависи до голяма степен от отрасловата принадлежност на предприятието и от специфичните особености на извършваната дейност. Успоредно с това счетоводството трябва да се осъществява в съответствие с две основни групи правила: външни и вътрешни. В България съществуват редица нормативни актове, които оказват влияние върху представянето на счетоводната информация за дейността на предприятията (Законът за счетоводството, Националните счетоводни стандарти, Международните счетоводни стандарти, Търговският закон, данъчните и осигурителните закони и други).

Организацията на счетоводството във всяко едно предприятие изисква и разработването на конкретни вътрешни правила (съставяне на план за документите и документооборота; съставяне на план–график за инвентаризациите; изготвяне на индивидуален сметкоплан; съставяне на план–график за годишното счетоводно приключване; разработване на счетоводната политика и други).

Крайният продукт от функционирането на счетоводната система, който трябва да представи вярно и честно имущественото и финансовото състояние, финансовия резултат от дейността на предприятието, паричните потоци и собствения капитал, е финансовият отчет. Информацията, отразена във финансовите отчети, трябва да е разбираема, уместна, надеждна и сравнима. В чл. 26 от Закона за счетоводството са регламентирани принципите, които трябва да се спазват при признаване и оценяване на позициите, които се представят във финансовите отчети.

Настоящото изследване е посветено на един от тези принципи, а именно принципът на предпазливостта, което налага и неговото по-детайлно тълкуване. В счетоводната практика той е известен още като принцип на благоразумието и на консерватизма. Законът за счетоводството[1] дефинира предпазливостта като оценяване и отчитане на предполагаемите рискове и очакваните евентуални загуби при счетоводното третиране на стопанските операции с цел получаване на действителен финансов резултат.

При изготвянето на финансовия отчет предпазливостта налага (Genov, Todorov, & Filipova, 2010, p. 61):

- ✓ да се отчетат всички разходи, задължения и загуби, включително и тези, които се очаква да възникнат със сигурност след датата на съставянето на отчета, но преди неговото одобрение;
- ✓ да не се посочват печалби и приходи, преди те да са реализирани със сигурност.

Интересен факт е, че корените на предпазливостта при представянето на счетоводната информация могат да се търсят още в средата на XIV век. Принципът се заражда от необходимостта да се защитят интересите както на собствениците, така и на кредиторите, като не се допуска надценяване на активите и подценяване на пасивите. За първи път се прилага от италианските търговци, които подкрепят разбирането „не предвиждай печалбата, а предвиждай всички загуби“, което се основава на непрекъснатите рискове, на които е изложена търговската им дейност. През XIX век принципът на благоразумието се счита за водещ при счетоводното отразяване на

[1] Закон за счетоводството, обн. ДВ, бр. 95 от 8 Декември 2015 г., посл. изм. ДВ, бр. 30 от 27 Март 2026 г.

дейността на предприятията, тъй като чрез него се осигурява надеждност и сигурност на оповестения финансов резултат. Именно и това е основанието на Съвета по международни счетоводни стандарти да включи през 1989 г. в Общите положения за изготвянето и представянето на финансови отчети (понастоящем Концептуална рамка за финансово отчитане) предпазливостта като компонент на надеждността. Дефинирано е уточнението, че прилагането на предпазливост не трябва да позволява създаването на скрити резерви или прекомерни провизии, преднамереното подценяване на актив или приход или преднамереното завишаване на пасив или разход, тъй като финансовите отчети няма да бъдат неутрални и следователно нямат да притежават качеството надеждност.

В световен мащаб следват множество дискусии за и против спазването на предпазливостта, които водят до премахването на принципа през 2010 г. от Концептуалната рамка с основанието, че той противоречи на „неутралността“ (отчитане без пристрастия), тъй като консервативният подход може да доведе до умишлено подценяване на финансовото състояние. Критиците на принципа считат, че прекомерната предпазливост води до „изкривяване“ на реалността, което прави информацията ненадеждна за инвеститори и кредитори. Противоречивите мнения относно прилагането на принципа продължават, което намира израз на включването му отново през 2018 г. от Съвета по международни счетоводни стандарти в Концептуалната рамка за финансово отчитане като изискване за проявяване на предпазливост при вземане на решения в условия на несигурност, а не като оправдание за умишлено подценяване. В този смисъл спазването на принципа на благоразумието предпазва потребителите на счетоводна информация от вземането на решения, основаващи се на прекалено оптимистични прогнози, които впоследствие могат да се окажат нереални и да застрашат бъдещото функциониране на предприятието.

Съгласно този принцип предприятието винаги трябва да е подготвено за предстоящи загуби, разходи и погасяване на задължения. Освен това активите следва да се оценят по тяхната възможно най-ниска реална оценка. Печалбите не се отчитат, ако има несигурност в реализирането им, ако има неяснота относно тяхната оценка. Задълженията и загубите се оценяват по тяхната възможно най-висока, но реална оценка. Загубите се отразяват дори и още да не са реализирани, но има конкретни индикатори, че това ще стане в бъдеще. Крайната цел от прилагането на предпазливостта е да се даде възможно най-реалната, но и най-ниската оценка на нетните активи на предприятието. С други думи, според консерватизма като счетоводен принцип „лошите новини“ следва да се признаят счетоводно и да се представят по-рано в сравнение с „добрите новини“ (Genov, Todorov, & Filipova, 2010, p. 61).

Елементите на принципа на предпазливостта са двуаспектни (Pelger, 2020):

– от една страна трябва да се внимава за възможни рискове и загуби, като се отразяват своевременно във финансовите отчети и се избягва укриването на потенциално негативни ситуации;

– от друга страна трябва да се внимава по отношение на евентуалните печалби и да се гарантира, че те се признават като печалби само след като са реализирани действителните приходи.

Решаващо значение за коректното прилагане на принципа на благоразумието има компетентността на счетоводителя. Именно пред него стои задачата да представи информацията за дейността на предприятието, така че да е в съответствие с възприетите счетоводни принципи. Следователно професията на счетоводителя изисква спазването на действащото законодателство, съблюдаването на вътрешните правила за осъществяване на счетоводната дейност в предприятието, като същевременно с това всички задължения се изпълняват в съответствие с определени етични принципи[2]. Познаването на нормативната база от счетоводителите допринася за правилното тълкуване и интерпретиране на резултатите, които могат да се породят от дадена сделка или събитие. Такива сделки или събития могат да бъдат подписването на договор, влизане в ново бизнес начинание или бизнес линия, както и по-широки макроикономически и пазарни ситуации

[2] Съществуват пет фундаментални принципа на етиката по отношение на професионалния счетоводител, които са дефинирани в Международния етичен кодекс на професионалните счетоводители. Конкретизирано тези принципи са следните: почтеност; обективност; професионална компетентност и надлежно внимание; конфиденциалност; професионално поведение.

и обстоятелства извън организацията (Pavlova, & Petrova, 2024, p. 123). Непрекъснатата промяна в икономическата и в политическата обстановка в световен мащаб, динамиката на бизнес средата, в която функционират стопанските субекти, поставят все по-голям акцент върху предпазливостта, тоест върху предвиждане и отчитане на предполагаемите рискове и очакваните евентуални загуби при представянето на информация за осъществяваната дейност. Прилагането на принципа „предпазливост“ не допуска изкуственото „раздуване“ на финансовия резултат. Това може да предпази предприятието от:

- ✓ разпределянето на прекалено високи суми за дивиденти, което може да доведе до финансови затруднения в бъдеще;
- ✓ манипулации от страна на ръководството върху размера на финансовия резултат с цел лично облагодетелстване;
- ✓ заплащането на данъци върху нереални, завишени финансови резултати;
- ✓ съдебни дела от заинтересовани страни /например акционери, кредитори/ по повод представени завишени и нереални финансови резултати.

От своя страна акционерите и собствениците, които не разполагат с информация за финансовото състояние и не са запознати с оперативната дейност на дружеството, разчитат основно на годишните финансови отчети и на експертното становище на одитора, за да вземат информирано решение за по-нататъшни действия и инвестиции (Pavlova, 2014, p. 18). Това налага счетоводителите да се фокусират не само върху евентуалните печалби, но и да обмислят потенциалните загуби своевременно и адекватно да отразяват тази информация във финансовите отчети, за да осигурят цялостно разбиране за финансовото състояние на предприятието. На практика счетоводителите трябва предпазливо да оценяват различните рискове и проблемни ситуации и разумно да оценяват евентуалните загуби, без да ги преувеличават. Това означава, че не трябва да бъдат прекалено песимистични, а по-скоро да правят разумни преценки, основани на обективни факти и надеждна информация. Следователно прилагането на принципа предпазва от присъщата за мениджърите на компаниите склонност да се представят по-оптимистични от действителните резултати.

Друго важно предимство от прилагането на принципа е, че той може да се възприеме като инструмент за управление на риска в предприятието. Управлението на риска се фокусира върху негативното – заплахи и неуспехи, а не върху възможности и успехи (Yordanova, 2023). В допълнение може да се посочи, че предпазливостта съдейства за ограничаване на финансовите рискове, тъй като изисква от предприятията да отчитат потенциалните си задължения. От фундаментално значение в съвременните икономически условия е компаниите да са в състояние текущо да изплащат задълженията си. Това определя и водещото значение на предпазливостта при оценката на кредитоспособността на предприятието, когато то кандидатства за получаването на кредит пред съответната финансова институция. Последната се ръководи от този принцип, за да намали вероятността от прекомерен оптимизъм, като се отчетат всички възможни рискове и потенциални загуби. На практика това е и крайната цел на благоразумието – при наличието на съмнение да се приеме по-неблагоприятният сценарий чрез по-консервативна, но и по-надеждна картина на финансовото състояние на предприятието.

По отношение на защитата на интересите на държавата във връзка с размера на финансовия резултат, върху който се изчислява корпоративния данък, следва да се има предвид, че на практика съществуват две понятия: счетоводна печалба (загуба) и данъчна печалба (загуба)[3]. Финансовият резултат за данъчни цели се получава след преобразуване на счетоводния финансов резултат по реда на Закона за корпоративното подоходно облагане, като се отчете влиянието на: данъчните

[3] НСС 12 „Данъци от печалбата“, както и МСС 12 „Данъци върху дохода“ дефинират тези понятия. Счетоводна печалба (загуба) е печалбата (загубата) за периода, определена като разлика между приходите и разходите от отчета за приходите и разходите, преди приспадане на разхода за данъци от печалбата. Данъчна печалба (загуба) е печалбата (загубата) за даден период, определена съгласно установените от действащото данъчно законодателство правила, на основата на която се определя размерът на дължимите (възстановимите) данъци.

постоянни разлики[4]; данъчните временни разлики[5]; определени суми, предвидени в посочения закон. По този начин се гарантира, че размерът на дължимия от предприятията корпоративен данък не е изчислен върху занижен размер на финансовия резултат в следствие от прилагането на принципа „предпазливост“.

В зависимост от характера на дейността, предприятията могат да се сблъскат с различни рискове и предизвикателства, така че при прилагането на принципа на предпазливост е необходимо той да бъде гъвкаво адаптиран според конкретните обстоятелства, за да може финансовият отчет да отрази реално имуществено и финансовото състояние на предприятието. По отношение на признаването на приходи благоразумието изисква, където съществува несигурност, да се предприеме предпазлив подход, за да се гарантира, че измерването на приходите не е неоправдано надценено. По отношение на начисляването на разходи, благоразумието изисква предпазлив подход, за да се гарантира, че измерването на разходите не е неоправдано подценено. Понякога прилагането на принципа „предпазливост“ влиза в противоречие с принципа „начисляване“. Последният налага предприятието да изготвя финансовите си отчети, с изключение на отчетите, свързани с паричните потоци, на базата на принципа на начисляването, тоест ефектите от сделки и други събития се признават в момента на тяхното възникване, независимо от момента на получаването или плащането на паричните средства или техните еквиваленти, и се включват във финансовите отчети за периода, за който се отнасят[6]. За да се преодолеят негативните последствия от признаването на приходи, преди клиентът да е платил (което по своята същност е надмощие на принципа на текущото начисляване над предпазливостта), е възможно предприятието да извърши обезценка на трудносъбираеми и несъбираеми вземания (Genov, Todorov, & Filipova, 2010, p. 67). Следователно типичен пример за прилагането на предпазливостта на практика е извършването на обезценка на вземания, в случаите когато е налице закъснение и неплащане от страна на клиентите.

Като други примери могат да се посочат:

- ✓ представяне на материалните запаси във финансовия отчет по по-ниската между отчетната стойност и нетната им продажна цена;
- ✓ начисляването на провизии[7] (на задължения), свързани с предстоящи разходи, например за ползване на отпуск, разходи за възстановяване на околната среда, очаквани разходи по отстраняване на проявили се дефекти, евентуални разходи при загубване на съдебен спор и други.

Важно е да се подчертае, че принципът „предпазливост“ изисква оценките да се правят внимателно, за да се избегне прекалено оптимистичен или прекалено песимистичен подход. В някои случаи отразяването на потенциалните загуби предварително може да доведе до инфор-

---

[4] Данъчните постоянни разлики са тези счетоводни приходи или разходи, които не са признати за данъчни цели. Непризнати за данъчни цели разходи са тези, с които се увеличава счетоводният финансов резултат в годината на извършване на този разход и с него не се преобразуват счетоводните финансови резултати през следващите години. Непризнати за данъчни цели приходи – с техния размер се намалява счетоводният финансов резултат в годината на отчитане на този приход и с него не се преобразуват счетоводните финансови резултати през следващите години.

[5] Данъчните временни разлики са разходи или приходи, непризнати за данъчни цели в годината на счетоводното им отчитане, които ще бъдат признати през следващи години при настъпване на условията за признаване, съгласно ЗКПО.

[6] Закон за счетоводството, обн. ДВ, бр. 95 от 8 Декември 2015 г., посл. изм. ДВ, бр. 30 от 27 Март 2026 г., чл. 26.

[7] Съгласно приложимите счетоводни стандарти провизията е задължение с неопределена срочност или размер. Провизия трябва да се признава, когато са изпълнени следните критерии:

– предприятието има текущо правно или конструктивно задължение като резултат от минали събития към датата на изготвянето на баланса;

– има вероятност за погасяване на задължението да бъде необходим паричен поток от ресурси, включващи икономически изгоди;

– може да бъде направена надеждна оценка на размера на задължението.

При липса на един от посочените критерии провизия не трябва да се признава.

мация, която е твърде ранна за заинтересованите страни, докато в други случаи може да е твърде късно загубите да се отчетат чак когато реално са настъпили. Затруднение поражда и преценката за мащаба на действителната загуба, особено в случаи, включващи бъдещи събития и правни спорове. Това може да доведе до известна несигурност при прилагането на принципа на предпазливост. Освен това често пъти практическото приложение на принципа се счита за субективно, тъй като счетоводителите могат да имат различни разбирания за потенциалните рискове и загуби, което води до разлики в специфичните измервания и оценки. Затова трябва да се внимава да не се получи противоречие с принципа „последователност на представянето и сравнителна информация“, който изисква представянето и класификацията на статиите във финансовите отчети, счетоводните политики и методите на оценяване да се запазват и прилагат последователно и през следващите отчетни периоди с цел постигане на сравнимост на счетоводните данни и показатели на финансовите отчети[8].

Някои учени (Lugovsky, & Kuter, 2020) твърдят, че прекомерното прилагане на принципа на предпазливост може да обезкуражи бизнес иновациите и инвестициите. Това може да се обясни с факта, че подценяването на печалбите през текущия отчетен период може да доведе до значително увеличаване на техния размер в бъдеще, което води до колебание във финансовите резултати на предприятието. Такива колебания могат да откажат потенциалните инвеститори. Погледнато от друга страна, представянето на данни съгласно изискванията на предпазливостта може да подведе инвеститорите относно действителната рентабилност и потенциала за растеж на предприятието и да намали пазарната му стойност. Критиците на консерватизма твърдят, че прилагането на този принцип води до значително разминаване между счетоводната и пазарната стойност на компанията, в следствие на което финансовите отчети губят своята полезност (Genov, Todorov, & Filipova, 2010, p. 63).

Като друг недостатък от прилагането на принципа „предпазливост“ следва да се отбележи, че чрез постоянното подценяване на активите или надценяване на пасивите, компаниите могат да създават „скрити“ резерви, които прикриват истинското финансово състояние и намаляват прозрачността на информацията. Това от своя страна може да доведе до противоречие между принципа „предпазливост“ и изискването за вярно и честно представяне на дейността на предприятието. Следователно трябва да се търси балансирано прилагане на принципа „предпазливост“. Това означава, че е необходимо да се отчитат потенциалните рискове и загуби, които се основават на обективни факти и надеждна информация, а не само на песимистични очаквания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се посочи, че принципът „предпазливост“ има ключова роля в счетоводната практика, тъй като спазването му гарантира надеждността на счетоводната информация. Това определя професионалната подготовка на счетоводителите като водещ критерий относно способността им да прилагат принципа както при текущото счетоводно отчитане, така и при съставянето на годишните финансови отчети. Факт е, че както прекомерното, така и недостатъчното съобразяване с принципа на благоразумието може да доведе до изкривяване на информацията за дейността на предприятията. Ето защо при наличието на спорни въпроси, свързани с отчитането на сделки и събития, при които се наблюдава неяснота в оценките и несигурност в реализирането на определени ползи, е препоръчително да се вземат под внимание следните фактори: спецификата на осъществяваната дейност, размерът на предприятието, както и различните нужди на заинтересованите страни. Именно по този начин може да се гарантира, че счетоводната информация е неутрална, тоест няма двусмисленост при представянето ѝ, която да влияе при вземането на икономически решения.

[8] Закон за счетоводството, обн. ДВ, бр. 95 от 8 Декември 2015 г., посл. изм. ДВ, бр. 30 от 27 Март 2026 г., чл. 26.

REFERENCES

Genov, G., Todorov G. & Filipova, F. 2010. Theory of accounting. Varna: Steno. (in Bulgarian)

Lugovsky D. & Kuter M. 2020. Accounting policies, accounting estimates and its role in the preparation of fair financial statements in digital economy, *Integrated Science in Digital Age:* ICIS 2019. Springer International Publishing, pp. 165–176.

Pavlova, M. 2014. Values and ethics in the accounting profession. Veliko Tarnovo: St. Cyril and St. Methodius University Press. (in Bulgarian).

Pavlova, M. & Petrova, R. 2024. The effects of digital transformation on the accounting profession – accounting roles and skills. Veliko Tarnovo: St. Cyril and St. Methodius University Press. (in Bulgarian)

Pelger, C. 2020. The Return of Stewardship, Reliability and Prudence – A Commentary on the IASB's New Conceptual Framework. *Accounting in Europe*, *17*(1), pp. 33–51, viewed 8 April 2026 <https://doi.org/10.1080/17449480.2019.1645960>

Watts, R. L. 2003. Conservatism in accounting part I: Explanations and implications, Accounting horizons, Vol. 17 No.3, pp. 207–221, viewed 8 April 2026 <https://doi.org/10.2308/acch.2003.17.3.207>

Yordanova, D. 2023. Risks and sustainability of organizations, *The Journal of Management and Sustainable Development*, Volume 98, Issue 1. (in Bulgarian)

За контакти:

Стефка Иванова, главен асистент, доктор

Служебен адрес: гр. Велико Търново 5000, ул. „Арх. Г. Козаров“ № 1А

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет,

Катедра „Финанси и счетоводство“

Ел. поща: s.kalcheva@ts.uni-vt.bg